

VERSLAG BUREAUBEZOEKEN

Het NVTL-bureau op bezoek bij bureauleden in 2023 en 2024

Rode draad: Het gaat goed met de bureaus – arbeidsmarkt, aanbestedingscultuur en opdrachtgeverschap blijven knelpunten – lobby naar diverse stakeholders is wenselijk en besluiten zijn NU nodig vanuit de overheid – NVTL kan nog meer praktisch ondersteunen en verbinden – de landschapper is geknipt voor deze tijd.

Sinds 2023 gaat het NVTL-bureau op bezoek bij bureauleden. We vinden het belangrijk van gedachten te wisselen met bureaus die van elkaar verschillen in werkwijze, grootte, samenstelling en geografische ligging. Er wordt gesproken over hoe het gaat, wat verwachtingen zijn van het lidmaatschap, waar problemen en kansen liggen in het werkveld en wat men graag op een jaarprogramma ziet. Ook kijken we naar de rol van (jonge) architecten, ontwerpers en nieuwe technieken in de nabije toekomst.

In het najaar van 2023 werden H+N+S Landschapsarchitecten, Strootman Landschapsarchitecten, Wing, Le Far West, CB5 bezocht.

In 2024 bezochten we Stijlgroep, Faunus Nature Creations, LOS, MTD, OD205, Veenenbosenbosch, wUrck, Oudshoorn Tuin- en Landschapsontwerpen (telefonisch), Thomas Jansen (telefonisch) en LOLA Landscape Architects. Noordpeil, Landscape Collected, Peetersendaan en Dijkstra Tuin, Park en Landschap DTPL bezochten we tijdens een tweedaagse in het Noorden.

De volgende vragen vormden de leidraad voor het gesprek. Meestal was de vraag “Hoe gaat het met het bureau?” voldoende om tot een geanimeerd gesprek te komen.

- Hoe gaat het met het bureau?

Lidmaatschap

- Zien jullie het lidmaatschap als meerwaarde? Zo nee, zo ja, waarom?

Bureauzaken

- Tegen welke bureauzaken lopen jullie aan waarbij NVTL kan ondersteunen, lobbyen? (Bijvoorbeeld: tenderprocessen, wedstrijd processen, ViA, CAO, pensioenen, verzekeringen, loonstructuur)

- Wie zijn jullie opdrachtgevers?
- Waar lopen jullie tegenaan in de dagelijkse praktijk?
- Hoe gaat het met personeel: vacatures, doorstroom, niveau instroom?
- Over welke onderwerpen bel je een collega bureau?

Thema's

- Ons themajaar: Anders kijken: Hoe geven we vorm aan een symbiotisch landschap? Wat vinden jullie hier van?
- Welke thema's moeten we volgens jullie oppakken? (Bijvoorbeeld klimaat, energie, landbouw, tuin)
- Met welke thema's zijn jullie bezig?
- De rol van de tuin- en landschapsarchitect/ontwerper in de toekomst?

Cursussen en bij- en nascholing

- Wat zouden jullie graag op de cursusagenda zien?
- Speelt AI een rol binnen het bureau?

Event, symposium, excursie

- Wat zouden jullie graag op de eventkalender zien?

Dag van de Ontwerpkracht (6 juli 2022 Deventer & 6 juli 2023 Rotterdam & 4 juli 2024 Tilburg)

- Wat vonden jullie ervan of wat hebben jullie er over gehoord?
- Dit wordt een jaarlijkse dag, welke thema zouden jullie graag behandeld zien?

Platform Ontwerp NL

- Hechten jullie belang aan een lobby naar Den Haag vanuit ontwerpende disciplines samen?
- Hoe kijken jullie aan tegen ontwerpend onderzoek?

In algemene zin komen de volgende punten naar voren:

Met de bureaus gaat het goed.

Genoeg projecten (er wordt ook afgewezen omdat het te veel is), afwisseling in duur en schaal van projecten, privaat & publieke opdrachtgevers (ook woningcorporaties), van onderzoek tot uitwerking. Project thema's van healing landscapes tot landschap biografieën. Bij een aantal bureaus neemt een nieuwe generatie werknemers de leiding over. NVTL kan hierbij helpen door te koppelen aan andere bureaus die ook met overnames bezig zijn (geweest). Sommige bureaueigenaren geven ook een paar dagen in de week les, zitten in Q-teams, adviesraden en raden van toezicht. Er is genoeg werk maar ook veel concurrentie. Landschapsonwerp/architectuur is een groeiende markt, ook in de breedte aan onderwerpen (historie, binnenstedelijke verdichting, landbouw, water opgave). Projecten zijn hectisch, er wordt hard gewerkt aan mooie opgaven. Tijdsdruk, lijstjes van opdrachtgevers, alles moet nu. De werkdruk en aanbestedingsdruk voor partners in de bureaus is erg hoog, ook doordat men de werkdruk voor werknemers laag wil houden. Uitdaging. Er is veel flexibiliteit nodig van de bureaus. Er ontstaan ook nieuwe soorten bureaus die participatie, sociologie, kunst & cultuur en systeemdenken inzetten in hun processen. Die schalen nu op van 1 a 2 eigenaren naar aannemen van personeel.

Beeld: MTD Landschapsarchitecten

De krappe arbeidsmarkt heeft uitdagingen.

Er zijn weinig Nederlands sprekende medior/senior landschappers te vinden. Men noemt het zelfs een diersoort op de rode lijst. Senioren blijven liever eigen baas dan dat ze in een bureau erbij komen. Oplossingen: a) sommige (grote) bureaus huren een tolk in. b) omscholen van medior/senior architecten/stedenbouwers naar landschappers. c) intensief begeleiden van (internationale) stagiairs en junioren. d) eenpitters duidelijk op de bureaulijst van NVTL zetten om (senioren) extern in te huren. Ook een risico voor bureaus omdat eenpitters soms laagdrempeliger zijn om in te huren door derden dan kleine bureaus. Als oorzaak van de krappe arbeidsmarkt worden verschillende zaken genoemd. – Landschappers zijn in de crisis van 2008–2010 andere dingen gaan doen. – Mensen werken liever niet 5 dagen in de week. – Landschappers werken bij overheden met goede voorwaarden en salarissen. Bureaus doen moeite om de werknemers te behouden door hen aandacht te geven, ontwikkeling te stimuleren, er gezamenlijk op uit te gaan, en benadrukken dat men zichzelf mag zijn. Via de opleidingen worden met de markt Meet & Great en carrière dagen georganiseerd. Handig als NVTL ook aanwezig is. Vacatureplaatsingen op website NVTL en op LinkedIn worden prima gewaardeerd. Laat de vacatures ook bij de opleidingen terecht komen automatisch!

Stagiairs en junioren uit Nederland zijn regelmatig of overmoedig of juist timide.

Roep vanuit de bureaus naar de opleidingen: BEHOUD DE STAGES om werkervaring op te doen. Stages hoeven geen onderdeel te zijn van schooljaar, mag er ook buiten vallen zodat het beter aansluit bij het bureau. Technische en realisatie stagiairs zijn ook belangrijk.

Onderwijs sluit niet altijd aan.

Praktische opleidingen zijn steeds meer bezig met onderzoek of academische thema's waardoor de basis van goed ontwerp en tekenvaardigheden op het gebied van Stedenbouw en Landschap

onder druk komt te staan. Er ontstaat een leemte in kennis en vaardigheid van puur ontwerpen. Ook computerprogramma's als vector works en autocad worden niet door alle opleidingen goed aangeboden. Bureaus organiseren dit zelf voor hun medewerkers. Bij de Hanzehogeschool start 1 januari opleiding gebiedsontwerpen, zit precies tussen stedenbouw en landschapsarchitectuur in. Ook masters als Sociaal ruimtelijk transitie management is handig. Wens voor meer onderwijs in het noorden op gebied van Landschapsarchitectuur.

De bureau enquête is gewenst om de paar jaar.
Vooral voor honorarium vragen, aanbestedingsleed en conjunctuur handig.

Architecten CAO en bureaucultuur is onderwerp van gesprek, vooral bij jonge mensen.

Er wordt veel gekeken naar de CAO van BNA/ SFA. Vergelijken is nog niet makkelijk. De pensioenregeling wordt meestal niet gehanteerd omdat deze als duur wordt ervaren. Specifieke taakomschrijvingen worden zelf door bureaus aangevuld/geschreven omdat de Architecten-CAO niet op landschappers is toegespitst. Bureaus geven aan zelf een gezonde bureaucultuur te hanteren maar horen in de wandelgangen wel eens andere verhalen. Ons kwam ter ore dat (ex) studenten onderling elkaar soms waarschuwen om bij bureaus te werken i.v.m. werkdruk en salariëring. Ingenieursbureaus en overheden betalen over het algemeen betere salarissen. Benchmark voor arbeidsvoorwaarden en salariëring vinden bureaus interessant.

AI speelt bij de meeste bureaus nog een minimale rol.

AI wordt vooral gebruikt door (jonge) geïnteresseerde ontwerpers die plug-ins gebruiken, voor schetsmatige beelden, als praatmateriaal in participatie trajecten en voor teksten. Young NVTL heeft in 2023 een AI event georganiseerd i.s.m. Wur/Paul Roncken in Pakhuis de Zwijger, met succes.

Men heeft contact met collega bureaus.

Over uitvoeringsbudgetten, salarissen, pensioenen, verzekeringen.

Bij- en nascholing en PEP/BEP trajecten om de titel te behalen worden belangrijk gevonden.

Op bureaus krijgen medewerkers hier ruimte voor. De titel wordt aangemoedigd maar meerwaarde is niet altijd duidelijk voor de jonge landschapper.

Foto: PEP afgestudeerden 2025. Foto gemaakt door Bobbie Wagenaar

Dagelijkse praktijk kent uitdagingen en vooruitgang.

Het honorarium van landschappers wordt soms betaald vanuit het uitvoeringsbudget van de architect. Nog steeds worden landschappers alleen gevraagd mooie beelden te maken of pas aan het eind van een project ingezet. Andere architecten claimen nu de groene invalshoek. Advies wordt goed betaald maar soms verlies je hiermee je eigen bureaugezicht in een samenwerking. Een plafondbedrag en de opdrachtomschrijving zijn vaak niet in evenwicht. Kwaliteit kost geld. Binnen gemeenten wisselen de projectmanagers zo vaak dat de landschapper/stedebouwer vanuit het bureau op het project vaak degene is met alle projectkennis. Echte inhoudelijke kennis bij overheden ontbreekt vaak. Een goed participatietraject kost tijd en

vertrouwen. Neem communicatie naar bewoners ook goed mee in het hele project. Er is zeker ook verbetering. De rol van de landschapper is steeds centraler. Er is geld voor gebiedsgericht werken, maar we moeten bondgenoten zoeken. Er is risico op het poldermodel en op greenwashing. Het succes van een project hangt soms aan 1 iemand vast.

Aanbestedingen en tenders worden nog steeds als uitdagend beschouwt.

Hier kan NVTL een rol pakken. Zoveel hoepels om doorheen te springen. Goed opdrachtgeverschap is basis. Bureaus wordt ook steeds vaker gevraagd om mee te helpen aan een verbeterde selectieprocedure. Plaatselijke overheden beseffen meer dat multidisciplinaire bureaus veel kennis en kunde in huis hebben om de processen inhoudelijk te stroomlijnen. Besef dat het maatschappelijk geld is. Steeds meer vrouwen uit het vak bij overheden, werkt goed. Daarnaast wordt het vele werk nog niet altijd betaald. En aan de andere kant is het landschapper eigen om te veel te willen doen. Dit arbeidsethos wordt ook aangewakkerd op de opleidingen. Tegenwoordig wordt op de opleidingen al meer naar een balans gekeken. Uitvragen moeten echt beter passend gemaakt worden en secuurder. NVTL verzamelt geanonimiseerde casussen en tips ter verbetering om het gesprek aan te gaan met diverse overheidslagen en opdrachtgevers. Hoe komen ook jonge bureaus aan bod?

Voor events, cursussen en excursies is niet veel tijd op het moment maar men gaf veel tips.

Wanneer er wel tijd is dan liefst naar iets dat net buiten het eigen werkveld ligt of een hoge kwaliteit heeft zoals de Panorama excursies. Planten en bomen kennis, participatie en technologie/computer programma's meest gewenst. Innovatie in de sector blijft belangrijk (sociaal, economisch en ecologisch). Liever meerdaagse cursussen met korting voor leden dan 1-daagse cursus. Tijd en budget vaak bottleneck voor kleinere bureaus. Presentatie en schrijfcursussen kunnen

handig zijn. Ook bureauleiden zelf ontwikkelen steeds meer eigen cursussen/symposia voor leden/andschappers/opdrachtgevers (zie Wing, Faunus, Flux). Cursus landschap voor stedenbouwkundigen zou interdisciplinaire bureaus kunnen helpen. Bureaus gaan zelf langs projecten die inspireren of die zelf zijn ontwikkeld. Deel het aanbod aan cursussen duidelijk via NVTL en AR. Ook regionale architectuurcentra NI, Casa, Pakhuis de Zwijger zijn interessant om naar toe te gaan voor landschappers. Organiseer ook in het weekend, bureaus hebben door de week weinig tijd. Vroege ochtend webinars zijn ook interessant. De cursus van het Ruyteninstituut mag veel meer naar toekomst-bestendige beplanting/vegetatie, minder behoudend. Welke soorten zijn nodig?

Foto: Terugblik naar excursie Marker Wadden georganiseerd door de werkgroep Vakontwikkeling

Landschappers zijn als bloedgroep geknipt voor deze tijd. En gebruik de stadsbouwmeesters en PARK-en als bondgenoten.

Men geeft aan dat landschappers de meeste huidige kwesties onder controle hebben qua kennis en ervaring. Het zijn al systeemdenkers, plekkenmakers (van wijk tot gebied), verbinders en kunnen veel lagig kijken. Als generalisten gewend te werken met levend materiaal en tijd. Alles van nu is niet nieuw. Draag dit als beroepsgroep en vereniging goed uit! Q-teams met landschappers en vaste langdurige teams leveren mooie projecten op. Sommige bureaus kunnen zelf de programma's van eisen samenstellen. Bureaus maken ook toolboxes en eigen methodieken die goed inzetbaar zijn bij de grote thema's. Ga of blijf grensoverschrijdend samenwerken met filosofen en theatermakers tot beheerders en bewoners. Ook ecologen en ingenieurs. Een ontwerper of een ontwerp opent het gesprek. Stedebouwers en architecten omarmen steeds meer de thema's van de landschapper. Belangrijk is wel dat deze disciplines leemtes hebben op het vlak van watersystemen, ecologie en beplanting. Landschappers zijn vanaf het begin tot het eind nodig om kwalitatief hoogwaardige landschappen te maken. Samenwerking met de disciplines, bestuurders en andere stakeholders is belangrijk. Dat landschappers geknipt zijn voor deze tijd kan de NVTL goed uitdragen! Let op: De landschapswereld is van een bureauwereld veranderd naar een bestuurswereld. Alles wordt vooraf geregisseerd, eisen opgesteld. Erna pas de creativiteit. NVTL moet zich inzetten voor goed opdrachtgeverschap (richting CRA, PARK-en, Stads/dorpsbouwmeesters, VNG, de opleidingen etc). In het Noorden nemen dorpen ook zelf de regie en huren bureaus in waardoor landschappers hun rol goed kunnen pakken in participatie, onderzoek en ontwerp. De conclusies vanuit het landschap zijn gedaan! Het is nu tijd voor besluiten, doorvoering van ideeën in beheer, verankering van visies in gemeenten, meenemen van inwoners en betrokkenen in de plannen etc. Handelingsperspectief is nodig.

Ontwerpend onderzoek is een mooi middel en wordt gewaardeerd door opdrachtgevers, maar nu moeten er ook keuzes gemaakt worden!

Opdrachtgevers zetten OO graag in, maar vervolgens komt er geen vervolg uit of men geeft uiteindelijk niet genoeg rugdekking als opdrachtgever voor de uitwerking. Zeker overheden durven uitvoeringskeuzes niet te maken na het onderzoek. Bureaus zien graag dat het OO ook technisch goed wordt uitgevoerd. Leg visies in een gebied op elkaar! Neem als branche, bureaus en individuen een agenderende rol aan.

Lobby.

Graag lobbyen vanuit NVTL voor tuin- en landschapsarchitecten en ontwerpers. Een eigen gezicht laten zien, maar in nauwe samenwerking met andere disciplines. Belang van de tuin- en landschapsarchitect over de Bühne brengen! Ook tuinen meenemen. Alle tuinen samen vormen immers grote oppervlakten in NL. Goed ontwerp ziet eruit alsof het makkelijk is. Deze kwaliteit uitdragen. Het sociale en ruimtelijke groene domein kennen elkaar vaak niet terwijl daar de oplossing kan liggen. Link met de gemeenten (inkoop en bestuurders). Hoe kun je luider aanwezig zijn in het debat zonder emotioneel te zijn?

Foto: Dag van de Ontwerpkracht 2024. Foto gemaakt door Thijs ter Hart

Thema's die aanspreken.

Aantrekkelijke en gezonde werkomgevingen, natuur in de stad (i.r.t. natuurbeleving,

gezondheid en microklimaat), projecten waarbij zorg, natuur en voeding een rol spelen. Het project archivering wordt ook belangrijk gevonden. Nieuwe aanpak in: innovatie & regeneratie, erfgoed & ecologie, transities & systemen, narratief van de plek & dorpen in actie.

Foto: Summer School

Communicatie mag praktischer en toegepast op best practices van de bureaus.

Rubriek 5 vragen aan... wordt goed gelezen. Leden kunnen hiermee laten zien wat hen drijft. Jaarthema wordt als interessant ervaren. Let op dat jargon als symbiotisch als zweverig beschouwt kan worden. Veel (jonge) bureaus dragen het thema al uit in hun ontwerpen. Wat voegt NVTL met het thema aan wat (kennisbank, inspiratie carrousel, 5 vragen aan..., podcasts) of wie (opvoeden opdrachtgevers, samenwerkende disciplines) toe? Ook projecten van bureaus op NVTL website laten zien en indelen op schaalniveaus bijvoorbeeld.

Meerwaarde van lidmaatschap wisselt.

De een vindt dat je lid moet zijn. Ook om kwaliteit aan te geven, vertrouwen, naamsbekendheid en groei, meedoen aan het vakdebat, kennis delen, plaatsen vacatures, medewerkers kunnen bijscholing opdoen. De ander doet niet veel met het lidmaatschap, vindt het duur en vindt dat er te weinig service wordt gegeven.

Foto: Cover podcast NVTL Walk & Talk
#Herontdekking over Landgoed Het Lankheet

Service zou gedeeld moeten worden met alle architecten verenigingen (bijv. BNA). Hier kan NVTL actiever in zijn. Plan van NVTL is om achter wachtwoord op de site meer services alleen aan bureaus te bieden op een rij (juridisch, bureau technisch, verzekeringen, adviseurs aanbestedingsleed, computer systemen met korting, beroepsaansprakelijkheid, DNR die vaak overschreven wordt). De senioriteit onderling kan op deze onderwerpen ook met bureaus onderling gedeeld worden. Kleinere bureaus zoeken ook erkenning, ondersteuning en zichtbaarheid. De jongere garde (25–40) op bureaus heeft minder met NVTL. Belangrijk dat NVTL langs gaat en Young NVTL ongedwongen een community samenbrengt. De bureau-avonden werden ook herinnerd als waardevol. Ideale tijd 16.00–20.00 uur om iets laagdrempeligs te organiseren voor het netwerk van landschappers. Een clubhuis gevoel is fijn. NVTL kan ook initiatieven van leden ondersteunen i.p.v. alles zelf te organiseren. Men voelt graag het belang van NVTL voor de sector. Men sluit ook aan bij regionale/ plaatselijke initiatieven, tijdschriften, verenigingen en het vakdebat dat daar plaatsvindt.

Buitenlandse projecten kosten veel tijd en worden in sommige gevallen afgebouwd.

De geïnterviewde bureaus hadden geen of weinig projecten in het buitenland of hebben de buitenlandse projecten afgebouwd. Staan er niet onwelwillend tegenover, maar China kostte bijvoorbeeld wel veel energie.

Leden waren enthousiast over onze komst/ interesse, waren open in het gesprek, vonden het prettig om ervaringen te delen.

Bureaus leerden ook meer over de diensten die NVTL verleent en waar mogelijkheden liggen om zichtbaarder te zijn als NVTL bureaulid. Ook hebben we aangegeven de activiteiten van bureaus te kunnen delen in alle communicatie kanalen en kunnen we als NVTL in samenwerking regionale activiteiten een boost geven door communicatie, budget of mensen te bieden. Leden vinden het ook leuk als hun betrokkenheid gevraagd wordt. Samen excursies en webinars organiseren bijvoorbeeld of meedenken in de adviesraad.

Op de heidag 2024, 2 oktober, werden de bureaugesprekken gebruikt om het beleid mede op in te richten.

NB: Sinds het najaar van 2023 vragen we niet alleen mensen die hun lidmaatschap opzeggen om de reden maar bellen we ook met nieuwe leden. Zo weten we waarom men lid wordt en wat men verwacht.

Foto's: Willemijn ter Hart-Koopal en Ilse Zuidinga tijdens tweedaagse bureaubezoeken in het Noorden

NVTL

MEMBER
